

BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KREATIV VA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Gayupova Saodat Xamidovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ta'lim sifati nazorati bo'limi boshlig'i

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

E-mail: gayupovasaodat@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20603636>

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion ta'lim muhitida bo'lajak pedagoglarning kreativ va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari tahlil qilingan. Kreativ va tanqidiy fikrlash zamonaviy pedagogning muhim kasbiy kompetensiyalaridan biri sifatida baholanib, ularni shakllantirishda muammoli o'qitish, individual yondashuv, kollaborativ ta'lim, motivatsion qo'llab-quvvatlash hamda raqamli texnologiyalarning integratsiyasi muhim omil ekanligi asoslangan. Shuningdek, interaktiv metodlar, virtual ta'lim muhiti, keys-stadi, simulyatsiyalar va loyiha faoliyatining talabalarda mustaqil fikrlash hamda innovatsion qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: kreativ fikrlash, tanqidiy fikrlash, innovatsion ta'lim, muammoli o'qitish, kollaborativ ta'lim, raqamli texnologiyalar, pedagogik kompetentlik, refleksiya.

Kirish

XXI asr ta'limi pedagogdan nafaqat chuqur nazariy bilim va metodik tayyorgarlikni, balki kreativ fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, murakkab vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash kompetensiyalarini ham talab etmoqda. Raqamli texnologiyalar, axborot oqimining keskin ortishi va ta'limning globallashuvi sharoitida pedagogning kasbiy muvaffaqiyati ko'p jihatdan uning kreativ va tanqidiy fikrlash darajasi bilan belgilanadi.

Zamonaviy pedagogika fanida kreativ fikrlash yangi g'oyalarni yaratish, muammolarga nostandart yondashish va innovatsion yechimlarni ishlab chiqish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. Tanqidiy fikrlash esa mavjud axborotni tahlil qilish, baholash, dalillarni solishtirish va asoslangan xulosalar chiqarish imkonini beruvchi murakkab intellektual faoliyat hisoblanadi. Shu sababli bo'lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida ushbu sifatlarni rivojlantirish dolzarb ilmiy-pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Kreativ va tanqidiy fikrlashning rivojlanishi talabning bilish faoliyati bilan uzviy bog'liqdir. J.Gilford kreativlikni divergent fikrlash bilan bog'lab, muammoning bir nechta yechimlarini ishlab chiqish qobiliyati sifatida tavsiflaydi. E.Torrance esa kreativlikning asosiy ko'rsatkichlari sifatida ravonlik, moslashuvchanlik, originallik va takomillashtirish qobiliyatlarini ko'rsatadi. Zamonaviy pedagog faoliyatida aynan shu sifatlarni innovatsion yondashuvlarni amalga oshirish imkonini beradi.

Kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning muhim pedagogik mexanizmlaridan biri muammoli o'qitish hisoblanadi. Muammoli vaziyatlar talabalarining intellektual faolligini oshiradi, ularda tahliliy yondashuv va mustaqil izlanish ehtiyojini shakllantiradi. Muammoli topshiriqlarni bajarish jarayonida talaba tayyor bilimni qabul qilmaydi, balki uni mustaqil ravishda izlaydi, tahlil qiladi va amaliyotda qo'llaydi. Natijada tanqidiy fikrlash, mantiqiy mushohada yuritish va kreativ yechimlar ishlab chiqish qobiliyatlari rivojlanadi.

Bo'lajak pedagoglarda kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda kollaborativ ta'lim ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jamoaviy faoliyat davomida talabalar turli nuqtai nazarlarni taqqoslaydi, muhokama qiladi, o'z fikrlarini himoya qiladi va boshqalarning qarashlarini tanqidiy tahlil qiladi. Bu esa ularda kommunikativ kompetentlik, refleksiv fikrlash va ijtimoiy hamkorlik ko'nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Kreativ va tanqidiy fikrlashni shakllantirishning yana bir muhim omili individual yondashuv hisoblanadi. Har bir talabaning intellektual imkoniyatlari, qiziqishlari va o'quv ehtiyojlari turlicha bo'lganligi sababli ta'lim jarayonini individuallashtirish zarur. Individual ta'lim trayektoriyalari talabalarning ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etish, mustaqil izlanish faoliyatini rivojlantirish va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi.

Innovatsion ta'lim muhitida raqamli texnologiyalar kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Onlayn platformalar, virtual laboratoriyalar, interaktiv simulyatsiyalar va elektron ta'lim resurslari talabalarga murakkab pedagogik vaziyatlarni modellashtirish imkonini yaratadi. Natijada ular real muammolarni tahlil qilish, ma'lumotlarni solishtirish va innovatsion yechimlarni ishlab chiqish tajribasiga ega bo'ladilar.

Raqamli texnologiyalar asosidagi o'qitish jarayonida keys-stadi metodlari ham alohida ahamiyatga ega. Keyslar orqali talabalar real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, muammoning sabab va oqibatlarini aniqlash, muqobil yechimlarni ishlab chiqish va eng maqbul qarorni tanlash ko'nikmalarini egallaydilar. Bu esa tanqidiy fikrlashning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kreativ va tanqidiy fikrlashning rivojlanishida motivatsion omillar ham muhim o'rin tutadi. Talabaning ichki motivatsiyasi qanchalik yuqori bo'lsa, uning ijodiy faoliyati ham shunchalik samarali bo'ladi. Shu sababli ta'lim jarayonida rag'batlantiruvchi muhit yaratish, erkin fikr bildirish imkoniyatini ta'minlash va talabaning muvaffaqiyatini qo'llab-quvvatlash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Bo'lajak pedagoglarda kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish refleksiv faoliyat bilan ham chambarchas bog'liqdir. Refleksiya talabaning o'z fikrlash jarayonini tahlil qilishi, xatolarini aniqlashi va keyingi faoliyatini takomillashtirish imkonini beradi. Refleksiv yondashuv pedagogning kelajakdagi kasbiy faoliyatida uzluksiz o'zini rivojlantirishiga xizmat qiladi.

Innovatsion ta'lim sharoitida kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish mexanizmlari o'zaro integratsiyalashgan holda qo'llanilganda yuqori samaradorlikka erishiladi. Muammoli o'qitish, kollaborativ faoliyat, individual yondashuv, refleksiya va raqamli texnologiyalar birgalikda talabaning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi hamda uni innovatsion faoliyatga tayyorlaydi.

Xulosa

Bo'lajak pedagoglarda kreativ va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon muammoli o'qitish, kollaborativ ta'lim, individual yondashuv, refleksiv faoliyat va raqamli texnologiyalar integratsiyasi asosida samarali amalga oshiriladi. Natijada talabalarda mustaqil fikrlash, innovatsion qaror qabul qilish, muammolarni tahlil qilish va kasbiy faoliyatda samarali ishlash kompetensiyalari shakllanadi. Bu esa kelajakda raqobatbardosh, kreativ va innovatsion pedagoglarni tayyorlashning muhim sharti bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Torrance E.P. *Guiding Creative Talent*. – Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1962.
2. Guilford J.P. *The Nature of Human Intelligence*. – New York: McGraw-Hill, 1967.
3. Dewey J. *How We Think*. – Boston: D.C. Heath and Company, 1933.
4. Bruner J. *The Process of Education*. – Cambridge: Harvard University Press, 1960.
5. Vygotskiy L.S. *Myshlenie i rech*. – Moskva: Pedagogika, 1982.
6. Ennis R.H. *Critical Thinking*. – New Jersey: Prentice Hall, 1996.
7. Paul R., Elder L. *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life*. – Pearson Education, 2014.
8. Rogers C. *Freedom to Learn*. – Columbus: Merrill Publishing Company, 1969.
9. G'oziyev E.G'. *Tafakkur psixologiyasi*. – Toshkent: Fan, 1990.